

Олійник А.В.,

Національний університет «Острозька академія»

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Активні зміни усталених способів життєдіяльності та суспільних норм, поступові трансформації, що відбуваються у суспільстві, а також заміна старих стереотипів новими значно впливають на становлення сучасної наукової думки. З кінця 60-их років минулого століття у багатьох науках, зокрема в історії, психології, соціальній філософії, соціології, лінгвістиці, розпочався процес переосмислення усталених у науковому світі теорій шляхом підкреслення гендерної ідентичності особистості. Людину почали розглядати не просто як біологічний суб'єкт, а як складну біосоціокогнітивну систему [1]. Одним із основних завдань лінгвістів став аналіз залежності мовної поведінки індивіда від його статевої приналежності. Ряд науковців (Р. Лакоф, Д. Теннен, Д. Фішмен, Д. Камерон, Зіммерман і Вест, Ш. Саймон, Д. Стенлі, Ю. Крістева, М. Холод, В. Засєкін, О. Горошко, В. Агєєва тощо) у своїх дослідженнях зосереджуються на питаннях зв'язку мови та гендеру, зокрема на таких його основних поняттях, як гендерлект, фемінність/маскуліність мовлення, мовний сексизм, міжстатеве спілкування, способи вербалізації гендерної асиметрії у суспільстві тощо.

Сьогодні гендерна проблематика також активно входить у перекладацьку практику. Вона торкається низки теоретичних досліджень, основним об'єктом яких є герменевтична сторона перекладу, тобто тлумачення та адекватне розуміння змісту оригіналу, а також особливості перекладацьких реконструкцій. На Україні до цієї теми зверталися С.В. Засєкін, Р.П. Зорівчак, В.П. Белянін, І.М. Горелов, В.А. Кухаренко, А.Р. Лурія, А.А. Залевська та інші. Спираючись, в першу чергу, на дані біології про те, що жіночий і чоловічий мозок використовують різні «базові принципи» обробки і аналізу інформації (в зонах мозку, відповідальних за логічний аналіз і обробку абстрактної інформації у чоловіків переважає сіра речовина, у жінок – біла [4]; крім того, в мозку чоловіків немає окремого відділу мовлення (за говоріння відповідає вся ліва півкуля), а в жінок натомість

такі відділи наявні у двох півкулях, що дозволяє їм краще володіти словом [8]), вчені аналізують гендерні особливості перекладів, виконаних жінками та чоловіками.

В сучасному перекладознавстві існує поняття «невидимості перекладача» (англ. *translator's invisibility*). Венуті, котрий запропонував цей термін, говорив: «The more fluent the translation, the more invisible the translator, the more visible the writer and the meaning of the foreign text» [6: 179]. Це можна трактувати таким чином, що автор твору повинен бути єдиний, а перекладач не має права накладати відтінок чи вносити свої коректури до оригіналу. Проте, дуже часто в практиці перекладу відчувається так званий «ефект перекладача». Наприклад, при виконанні перекладу феміністичних праць перекладачі-чоловіки схилилися до «оцензурювання» текстів оригіналу, а феміністки, навпаки, при перекладі чоловічого дискурсу часто вдавалися до перефразування елементів тексту, аби зменшити прояви сексизму з боку мовців. Так, наприклад, Сюзанна Джид Левін речення «No wee man can gare a woman» («Маленький (слабкий) чоловік не може згвалтувати жінку») переклала як «Жоден чоловік не має права гвалтувати жінку», замінюючи «wee» на «one». Такого типу коректури можна пояснити тим, що при виконанні перекладу та доборі відповідних мовних елементів велику роль відіграють національні, індивідуальні та гендерні фактори [7: 71].

Врахування гендерних особливостей при перекладі є досить важливим аспектом у лінгвістиці та вимагає неабияких зусиль, так як перекладач повинен вирішувати два завдання одночасно – інтерпретувати оригінальний текст та бути провідником до тієї культури, в якій виник цей текст [5: 154]. Перекладач повинен зважати на гендерні стереотипи, оскільки вони відмінні для різних культур. Наприклад:

Французька: *Un de mes secrétaires* [чол.]

Італійська: *Uno dei miei segretari* [чол.]

Іспанська: *Una de mis secretarias* [жін.]

Німецька: *Einer meiner Sekretäre* [чол.]

Українська: *Одна із секретарок* [жін.]

Особливо багато проблем виникає при перекладі літературних творів. Під час перекладу власних назв та імен літературних героїв прослідковується тенденція до зміни статі персонажів. Для прикладу можна взяти відому казку про Вінні-Пуха, в оригіналі якої Сова (Owl) була чоловічого роду, та, оскільки в українській мові сова має жіночий граматичний рід, їй присвоїли відповідні якості у тексті перекладу. У перекладах казки Керолла «Аліса в країні чудес» пер-

сонажі-чоловіки набувають жіночого роду, пристосовуючись до граматичних особливостей мови перекладу: Mouse – Миша, Caterpillar – Гусениця, Dormouse – Соня, Mock Turtle – Фальшива Черепаха. Таке ж Проте, деякі перекладачі все ж уникали ігнорування авторської гендерної ідентифікації персонажів, перекладаючи Mouse як Мишенятко, Caterpillar – Черв'як або Шовкопряд, Dormouse – Бабак, а Mock Turtle як Черепух [2]. Дослідженню перекладів казок присвячені праці С.В. Засекіна, вклад у розвиток гендерного аспекту вітчизняного перекладознавства надзвичайний. Він розвинув метод психографологічного аналізу текстів перекладів [3: 73].

Переклади чоловіків та жінок мають низку відмінних рис, що насамперед залежать від згаданих вище нейрофізіологічних особливостей. Зважаючи на національний, індивідуальний та гендерний фактори Луїза фон Флотова («Переклад та гендер» 1997) та Шері Саймон («Гендер у перекладі» 1996) у своїх працях говорили про відмінності у виборі лексичних одиниць при перекладі. Жінки схильні до гіперболізації слів, фантазування, «додумування» значення тих чи інших понять. Їхні переклади характеризуються образністю та експресивністю. В чоловіків, натомість, визначальною характеристикою є динамічність тексту. Вони схильні до конкретизації та точного висловлення своїх думок, уникаючи використання «зайвих» слів [7]. Окрім того, перекладачі-чоловіки дуже рідко використовують кліше, вони надають перевагу формулюванню нового поняття, створення власного варіанту перекладу, а не вживанню давно відомих «зайджених» мовних одиниць. У перекладах, виконаних жінкою можна часто віднайти велику кількість консерватизмів та книжної лексики, адже вони більш «традиційні» у доборі лексичних еквівалентів. Ще одною визначальною характеристикою «жіночого» перекладу є часта конотація значень. Жінки схильні створювати контекст для представлення нових понять, навіть якщо такого немає в тексті мови оригіналу.

Асоціативне поле «чоловічих» перекладів є ширшим, оскільки вони мають багатші асоціації та «ширше» мислення. Стосовно вживання конкретних мовних засобів, то чоловіки схильні до частого використання якісних прикметників, а жінки – порівняльних. Останні також використовують більше особових займенників, часток, активних дієслів. Їхнім перекладам характерний непрямої порядок слів та шаблонність у побудові речень тощо.

Отже, тенденція сучасних мовних досліджень стосовно гендеру також поширилась і на перекладацьку практику. Проводиться ряд

досліджень щодо того, яким чином приналежність до певної статі визначає вміння і вправність професійно здійснювати переклади, який це дає вплив на вибір лексичних еквівалентів, їх асоціативність, експресивність, стиль та форму перекладу. Крім того вивчаються можливі способи уникнення проблем, пов'язаних з гендером у перекладі, зокрема, це переклад граматичних, соціальних, займенникових, семантичних гендерних одиниць.

Список літератури:

1. Горошко Е., Кирилина А. Гендерные исследования в лингвистике сегодня // Гендерные исследования. – М., 1996.
2. Елифёрова М. «Багира сказала...» [Електронний ресурс] – режим доступу:
3. <http://magazines.russ.ru/voplit/2009/2/eli12.html>
4. Засєкін С.В. Психолінгвістичні аспекти перекладу: Навчальний посібник. – Луцьк: ВІЕМ, 2006. – 144 с.
5. Інформаційний портал [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.patent.net.ua/intellectus/inteligibilisation/innovation/140/ua.html>
6. Livia, Anna. «One Man in Two is a Woman»: Linguistic Approaches to Gender in Literary Texts. – The handbook of language and gender / edited by Janet Holmes and Miriam Meyerhoff. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 144-158.
7. Venuti, Lawrence (1986) “A Translator’s Invisibility” Criticism: A Quarterly for Literature and Arts 28.2: 179-212.
8. Von Flotow, L. Translation and Gender. Translation in the Era of Feminism. – Manchester: St. Jerome Publishing, 1997. – 128 p.
9. Wardhaugh Donald. An introduction to sociolinguistics. – Malden, Mass: Blackwell, 2001. – 408p.